

УДК 371.134:39(07)

Валентина Гончарук

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Сьогодні перед учителем українознавства постало невідкладне завдання: забезпечити молодих людей знаннями про здобутки української культури, виражені у національних цінностях, що сприятиме вихованню в них національного духу та патріотизму. В умовах входження України до європейського освітнього простору вища освіта повинна забезпечувати якісну підготовку спеціаліста з інноваційним типом мислення, високою культурою, вмінням швидко адаптуватися до нововведень. У статті розкриваються теоретико-методичні основи підготовки майбутнього вчителя до застосування інтерактивних технологій навчання на уроках українознавства в школі.

Ключові слова: підготовка майбутнього вчителя, аудиторні заняття, інтерактивні технології навчання, педагогічна практика у школі, уроки українознавства, національні цінності, українська культура, національно-патріотичне виховання.

Сегодня перед учителем краиноведения встала неотложная задача: обеспечивать молодых людей знаниями о достижениях украинской культуры, выраженных в национальных ценностях, что будет способствовать воспитанию в них национального духа и патриотизма. В условиях вхождения Украины в европейское образовательное пространство высшее образование должно обеспечивать качественную подготовку специалиста с инновационным типом мышления, высокой культурой, умением быстро адаптироваться к нововведениям. В статье раскрываются теоретико-методические основы подготовки будущего учителя к применению интерактивных технологий обучения на уроках краиноведения в школе.

Ключевые слова: подготовка будущего учителя, аудиторные занятия, интерактивные технологии обучения, педагогическая практика в школе, уроки краиноведения, национальные ценности, украинская культура, национально-патриотическое воспитание.

Nowadays therefore a teacher of Ukrainoznavstvo faced an urgent task: to provide young people with the knowledge of the achievements of Ukrainian culture which is expressed in national values and all that will contribute to rise their national spirit and patriotism. Ukraine associates with European education space that is why our education should provide qualitative training of specialists with innovative type of thinking, high culture and the ability to adapt quickly to innovation. The author in the article lighted up the theoretical and methodological foundations of training of future teachers for usage interactive

teaching technologies at the lessons of Ukrainian ethnology. First of all during the lessons in pedagogical university students learn the essence and classification of interactive learning technologies, and then learn how to use them during the teaching practice in schools. Teaching practice had shown that when students use different types of interactive learning technologies it helps to awake pupils interest for learning activities and developing independent thinking, increasing the level of cognitive activity and also forming the necessary skills of cultural behavior.

Key words: *training of future teachers, lectures and seminars, interactive learning technologies, teaching practice in schools, the lessons of teaching on Ukrainoznavstvo lessons, national values, Ukrainian culture, national-patriotic education.*

У наш час в українському суспільстві поширеним явищем стала криза ідентичності, основними ознаками якої є відсутність єдиної системи суспільних цінностей, світоглядна невизначеність, невміння орієнтуватися в складних соціально-історичних процесах. Українознавство як нормативний предмет у вищій школі та в середніх навчальних закладах має, з одного боку, забезпечувати молодих людей визначеним навчальною програмою обсягом знань про історичну та культурну самобутність українського народу, і, з другого, – виконувати надзвичайно важливу роль засобу національно-патріотичного виховання.

Нагально постає завдання вивчення, збереження й популяризації української культурної спадщини та виховання дітей і молоді на найкращих народних традиціях. Починаючи з 90-х років ХХ ст. і до цього часу українознавство (в деяких навчальних закладах – народознавство) та етнологія намагалися розв'язувати означене завдання, у наукових інституціях і вишах успішно проводилися різноманітні етнологічні дослідження (існувала відповідно наукова спеціальність і нормативний навчальний предмет «Етнологія»). Та, на жаль, реорганізаційні заходи Міністерства освіти і науки, зокрема, нові зміни у системі вищої освіти (вилучення етнології з переліку наукових спеціальностей і спеціальностей вищої освіти, а українознавства – з навчальних планів вишів) ведуть за собою зникнення цієї навчальної дисципліни у всіх закладах освіти. Очевидно, що згортання науково-дослідницької роботи з етнології, припинення викладання українознавства означає переривання плідних здобутків, занепад наукових шкіл, руйнування педагогічних моделей підготовки науковців і вчителів.

Виконання вищеозначеного завдання зможе забезпечити тільки той учитель, який буде добре обізнаний з теоретично-методичними засадами сучасного інноваційного процесу та належно підготовлений до українознавчої діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. А це вимагає розгляду нових підходів до процесу підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному педагогічному закладі.

Мета статті – розкрити теоретико-методичні основи оволодіння майбутнім педагогом інтерактивними технологіями навчання й показати можливості їх використання на уроках українознавства. Належно підготовлений учитель буде ознайомлювати учнів загальноосвітніх навчальних закладів зі здобутками української культури та здійснювати їх національно-патріотичне виховання.

Проблема готовності до педагогічної діяльності з кінця XIX ст. і до 70-х рр. XX ст. активно досліджувалася в педагогіці та психології у трьох аспектах: 1) готовність як психологічна настанова (О. Кюльпе, К. Марбе, Д. Узнадзе); 2) готовність як деякий феномен стійкості людини до зовнішніх і внутрішніх впливів (соціальна настанова), вивчалися спроби її технічного вимірювання (Д. Кац, Г. Олл-порт, М. Сміт,); 3) готовність як якісний показник саморегуляції на фізіологічному, психологічному та соціальному рівнях проходження процесів (М. Дьяченко, Л. Кандилович, М. Левітов). Із 70-х років XX ст. готовність розглядається у зв'язку з дослідженнями педагогічної діяльності (Л. Кондрашова, О. Мороз, В. Сластьонін).

Модель професійно-педагогічної підготовки, спрямовану на передачу майбутньому спеціалісту необхідних знань, умінь, навичок і одночасно на виховання його як особистості, розробив А. Зязюн [3].

Особливої уваги заслуговує дослідження характеристик поняття готовності до професійної діяльності Є. Ф. Зеєра і Е. Е. Симанюк [2].

Вчені розглядають готовність як складне особистісне утворення на двох рівнях. На першому – готовність розглядається як бажання, прагнення оволодіти якоюсь професією, спеціальністю, на другому – як здатність, підготовленість до професійної діяльності.

Проблему підготовки студентів до україно-(народо-)знавчої роботи та їх виховання у процесі такої діяльності досліджували В. А. Денисенко, П. Р. Ігнатенко, Т. М. Котик, Н. Є. Кравцова, Т. І. Люріна, Ю. Г. Підборська, Л. С. Плетеницька, М. О. Семенова, О. М. Семенов, З. О. Сергійчук, Н. П. Сивачук, Р. П. Скульський, Н. М. Соломко, М. Г. Стельмахович, М. Л. Струнка, Г. В. Шах.

У наш час вищі педагогічні навчальні заклади різних рівнів велику увагу повинні приділяти кадровій підготовці вчителів, здатних до реалізації в загальноосвітніх навчальних закладах ідей українознавства. Сьогодні українознавчий компонент має бути присутній у більшості навчальних дисциплін, які викладаються у педагогічних вишах, що забезпечить у майбутньому збереження української ідентичності, розвій національної культури та усвідомлення себе носієм цієї культури.

На основі аналізу педагогічної та психологічної літератури можемо визначити підготовку як процес оволодіння знаннями, уміннями і навичками, здобуття досвіду, потрібних для успішної діяльності. Підготовка поділяється на загальноосвітню, професійну і спеціальну. Професійна – забезпечення людини певним обсягом знань, умінь і навичок, необхідних у

конкретній галузі діяльності – педагогічній, виробничій, економічній, естетичній і т. п.. Також професійна підготовка – це здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю.

Головним показником підготовки є готовність як стан бути готовим до чого-небудь, до конкретної діяльності, бажання приступити до виконання певної соціальної ролі. Так, К. К. Платонов охарактеризував готовність як єдність двох понять: бажання працювати, потреба у праці, що є результатом професійного навчання і виховання, як результат психологічної підготовки та психологічної мобілізації [4, с. 48].

Проаналізувавши літературу з проблеми готовності студентів вишу до педагогічної діяльності, можемо стверджувати, що готовність – це складна динамічна система, яка виражає сукупність інтелектуальних, емоційних, мотиваційних та вольових сторін психіки людини в їх співвідношенні із зовнішніми умовами і вирішуваними завданнями. Відтак готовність учителя українознавства до професійної діяльності містить у собі оптимальний обсяг знань, практичні вміння та навички з дисциплін українознавчого циклу, психологічну установку на досягнення мети в реалізації набутого досвіду, виявляється у виховній діяльності та її результативності.

З 1998 року викладачі кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання (вони ж – співробітники науково-дослідної лабораторії «Етнологія Черкаського краю») Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини здійснюють підготовку вчителів української мови і літератури та українознавства за спеціально розробленою педагогічною моделлю. Така модель передбачає оволодіння студентами педуніверситету не тільки теоретичними знаннями з дисциплін українознавчого циклу (фольклору та етнографії України, української міфології, етнології та націології, українського дитинознавства, методики викладання українознавства та інших), а й практичними вміннями та навичками (вишивати, розписувати писанку, виготовляти народну іграшку, співати народні пісні й танцювати народні танці, здійснювати пошуково-експедиційну діяльність) [1, с. 139].

На заняттях викладачі разом зі студентами уточнюють визначення поняття «українознавство»: «Українознавство – система знань про Україну, що є феноменом історичної, національної, державної, духовної цілісності» (за визначенням П. П. Кононенка). Також студенти ознайомлюються з різними гіпотезами походження українського народу, вивчають генезу української мови та історію державних символів України, що допомагає їм по-новому осягнути глибини історичної спадщини українців. Викладачі спрямовують зусилля на відродження у молоді глибинного відчуття приналежності до української нації, свого роду, родини, яке було притаманне найкращим представникам минулих століть (В. Вернадському, Ф. Вовку, М. Грушевському, М. Драгоманову, С. Єфремову, М. Костомарову, А. Кримському та ін.) [7, с. 49].

У процесі вивчення українознавства студентам потрібно усвідомити єдність духовного світу людини зі сферою її господарсько-виробничих занять, взаємопов'язаність явищ духовної та матеріальної культури. Під час усіх видів навчально-виховної діяльності студентів з українознавства викладач підводить їх до усвідомлення того, що в давні часи український народ відзначався високим рівнем духовної культури, мав раціональні знання в різних сферах життя, уявляв по-своєму будову Всесвіту.

Необхідним вважаємо залучення студентів до практичної діяльності (організації українознавчих музеїв, виставок і т. п.), участь у святах та обрядах, у практичному засвоєнні, збереженні та пропагуванні норм народної моралі та етики, у заняттях народним мистецтвом і ремеслами, у приготуванні народних страв і т. п. [6, с. 105].

Підготовка студентів до впровадження інтерактивних технологій навчання на уроках українознавства у школі цілеспрямовано здійснюється під час аудиторної та позааудиторної роботи з українознавчих дисциплін. Якщо на I–III курсах навчання студенти отримують визначений обсяг знань із українознавчих дисциплін (український фольклор, етнографія, етнологія, міфологія, методика українознавства та ін.), то на IV та V курсах вони вчаться використовувати ці знання під час педагогічної практики.

Спочатку на лекційних заняттях молоді люди оволодівають теоретичними знаннями з методики викладання українознавства: вивчають завдання, суть інтерактивних технологій навчання, класифікацію таких технологій (кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань – за О. І. Пометун і Л. В. Пироженко) та детальну характеристику кожної з них. Потім на практичних і лабораторних заняттях студенти мають можливість змодельовати методику вивчення вибраної теми з українознавства та продемонструвати фрагмент заняття з використанням інтерактивної технології (на вибір) в умовно створеному навчальному середовищі (уявному класові). Під час проходження державної практики студенти повноцінно використовують інтерактивні технології або їх елементи у процесі викладання українознавства у школі. Ці технології дозволяють захоплювати учнів, пробуджувати у них інтерес і мотивацію до навчальної діяльності, навчати самостійному мисленню та активним діям, а також формувати необхідні в житті навички і зразки культурної поведінки та виховувати високоморальну, національно свідому особистість, громадянина і патріота нашої країни.

Отже, розроблена в Уманському державному педагогічному університеті модель підготовки майбутнього вчителя передбачає оволодіння студентом українознавчими знаннями, теоретичними відомостями про інтерактивні технології навчання. У процесі аудиторної роботи, педагогічної практики з українознавства особлива увага приділяється формуванню практичних умінь і навичок застосовувати інтерактивні технології на уроках українознавства у школі.

Таким чином, починаючи з державного, на усіх рівнях слід подбати про те, щоб зупинити подальше скорочення українознавчих дисциплін і надати можливості для повноцінного викладання навчальних предметів, спецкурсів або факультативів, які ще вдалося зберегти у вишах і школах. Хочеться наголосити на тому, щоб викладачі та вчителі сьогодні подбали про широке застосування інтерактивних технологій навчання українознавства, про підсилення військово-патріотичного компоненту цих дисциплін, що приведе до усвідомлення кожним українцем високого рівня духовного розвою нації, її високих моральних основ. Подальшого дослідження потребують оптимальні варіанти використання українознавства як у вишах, так і у школах, на той випадок, якщо українознавство або його аналог з іншою назвою буде відсутній як окремий навчальний предмет. А це можуть бути інтегровані з українознавством інші навчальні дисципліни, спецкурси, факультативи та гуртки українознавчого спрямування, збирацько-дослідницька й експедиційна діяльність із вивчення народної культури українців, проводити які зможе належно підготовлений учитель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисенко В. А. Підготовка майбутнього учителя-філолога до проведення експедиційної роботи з учнями загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. А. Денисенко / Інститут професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 323 с.
2. Зеер Э., Сыманюк Э. Компетентносный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23–30.
3. Зязюн І. А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні / І. А. Зязюн // Професійна освіта : педагогіка і психологія : польсько-український журнал / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова – Київ : АІД, 2006. – VIII. – С. 105–115.
4. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий : учебн. пос. для учебн. завед. / К. К. Платонов. – М. : Высш. школа, 1984. – 174 с.
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / За заг. ред. О. І. Пометун. – К. : «Вид. А.С.К.», 2003. – 192 с.
6. Скульський Р. П., Стельмахович М. Г. Методика викладання народознавства в школі / Р. П. Скульський, М. Г. Стельмахович. – Івано-Франківськ : НМ «Українська етнопедагогіка і народознавство» АПН України і Прикарпатський університет ім. В. Стефаника, 1995. – С. 10–21.
7. Українознавство в освітньому просторі сучасної школи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Сивачук Н. П., Гончарук В. А., Йовенко Л. І., Терешко І. Г. та ін.]. – Умань : ПП Жовтий. – 2011. – 295 с.